

УДК 316.334.56

DOI: 10.26565/2220-7929-2020-57-01

Артеменко Андрій Павлович

доктор філософських наук, професор

Харківська державна академія дизайну та мистецтв

Вул. Мистецтв, 8, 61002, Харків, Україна

Email: artemenko.prof@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2445-5902

МІСТО МЕТАМОДЕРНУ: ПРОБЛЕМА АВТЕНТИЧНОСТІ

Метою статті є аналіз парадигми урбаністичних досліджень, що склалась на межі ХХ–ХХІ ст. в роботах західних фахівців, та визначення можливості її застосування для вітчизняних досліджень. Методологічно автор спирається на доробок манчестерської соціологічної школи, яка результативно використала концепти акторно-мережевої теорії для аналізу соціології міста. Місто розглядається як єдиний об'єктний комплекс. Його головними ознаками є контигентність і контекстуальність. Автор аналізує місто як похідне стійких множин об'єктів і мереж відносин. Зміна складових, що утворюють місто, спричинює зміну всього об'єкта. У статті відзначено, що в сучасній урбаністиці виникає інший спосіб класифікації міст не за принципом географічного розташування, економічної структури, національної належності, а за системою формування мереж відносин. Автор аналізує систему лінгвістичної метафорики, яка застосовується для опису урбаністичного простору. Аналізуються проблеми метафори, коду і прочитання, сприйняття урбаністичного простору як тексту. Поняття «мова» і «текст» дозволяють утворити систему опису міста як складного феномену. В такому разі конструкти «модерн», «постмодерн», «метамодерн» представлені як система граматики й пунктуації для інтерпретації феномену міста. У статті наголошується на складності використання характеристик постмодерного і метамодерного міста для вітчизняних досліджень. Автор відзначає, що розвиток вітчизняного міста у ХХ ст. відбувся за сценарієм більш радикального модернізму. Внаслідок цього ми отримали пострадянське місто, що має інакшу раціональність, яка поєднується з модерністськими принципами архітектури та

містобудування. У статті наводяться приклади семіотичного аналізу архітектурних об'єктів. Автор робить висновок, що ментальний образ міста реструктурує фізичний простір, перетворюючи його на персоніфіковану мережу відносин людського життя.

Ключові слова: урбаністичні дослідження, постмодерн, метамодерн, українське місто, ментальний образ міста, семіотика архітектури, міське середовище.

У сучасних урбаністичних дослідженнях відчувається потреба у вивченні міста як особливої семіотичної моделі, в якій встановлені символічні і смислові значення просторів і об'єктів. Саме в межах цієї моделі визначаються риси автентичності міста, структурується його ментальний образ. Цей образ формується усвідомленням (означенням) як фізичного оточення, так і повсякденних практик життя, в яких людина, за визначенням А. Лефевра, «проживає простір міста». Для К. Лінча такий образ постає у вигляді індивідуальної карти міста, для М. де Серто – маршруту прогулянки, для Б. Гройса – публічного простору, або «досвіду публікації». У будь-якому разі ми бачимо не тільки опис міста, а й декларацію принципу його існування. Фактично ментальний образ реструктурує фізичний простір, перетворюючи його на персоніфіковану мережу відносин людського життя. Ні схему, карту чи модель, а саме образ, в якому комбінації фактичних елементів створюють ситуативну, рухливу картину сприйняття. Ми стикаємось із відбиттям того, що М. Кастельс назвав «рухливою соціальною геометрією». Проблема не в пошуку нових статистичних чи історичних даних, а в тому, що їхня поява утворює новий шар інтерпретацій всієї системи поглядів на місто.

Метою цієї статті є аналіз парадигми урбаністичних досліджень, що склалась на межі ХХ–ХХІ ст. в роботах західних фахівців, та визначення можливостей її застосування у вітчизняних дослідженнях.

Урбаністичний простір для сучасних дослідників постає як демонстрація видимих форм соціальності, засобів комунікації в соціальному середовищі (Fischer 2009), спосіб маркувати культурні та соціальні фрейми (Hoffman 2006). Методологічно й тематично ці проблеми переплітаються з соціологією техніки і її відкриттям активної природи матеріального оточення. У 2000-х роках манчестерська соціологічна школа результативно застосувала концепти акторно-мережевої теорії для аналізу соціології міста (Guy, Coutard 2007; Yaneva 2005), що дозволило по-новому оцінити зв'язок людини й міста.

У роботі «Об'єкти і простір» Дж. Ло відзначає, що об'єктами є похідні стійких множин або мереж відносин (Low 2006, 230). Ідея Дж. Ло, що мала розвиток у роботах К. Кнорр-Цетіної і М. Каллон, дає нове уявлення про каузальності процесів соціальної сфери. На думку К. Кнорр-Цетіної, «об'єкти – це радше процеси і проєкції, ніж певні предмети» (Knorr Cetina 2006, 284). І саме з цим твердженням приходить розуміння міста як взаємного доповнення матеріальної і соціальної системи, мови і структури, ментального образу й соціальних зв'язків. Усі ці компоненти становлять єдиний об'єктний комплекс, який є контингентним за своєю природою, і зміна ансамблю його складових у будь-якій сфері спричинює зміни всього об'єкта. Тому для нас місто – це похідна стійких множин і мереж відносин. У такому разі виникає інший спосіб класифікації міст не за принципом географічного розташування, економічної структури, національної належності, а за системою формування мереж відносин.

Такий підхід знімає проблему першості мови опису чи фізичного простору. Вони не конкурують, але вони й не рівнозначні, а взаємозумовлені, так само, як інфраструктурні об'єкти, групи, диспозиції, інтереси, практики та інші елементи опису міста. Матеріальний об'єкт «обростає» гуманітарними значеннями. При цьому роль людини полягає в тому, що вона є «виробником культурних мов» (Serto 2013, 28), які організовують простір у текст.

Архітектурний текст міста є найбільш наочним об'єктом, що його постійно «перечитують» мешканці. Одні й ті самі об'єкти являють різні часові простори та їхні смислові наповнення, підтверджуючи тезу П. Акройд про те, що в місті завжди одночасно присутня безліч часових просторів. Наративи щодо речового наповнення міста дають нам можливість, за висловом М. де Серто, «оцінити розрив або близькість, які є між виробництвом образу і вторинним виробництвом, які ховаються в процесі його використання» (Serto 2013, 42). Розрив має першорядне значення в цьому розумінні, оскільки завдяки йому відбувається рекомбінація об'єктів і виникнення нового образу міста. Якщо вдатись до лінгвістичної метафорики, то це можна назвати виникненням граматики й пунктуації в нашій інтерпретації урбаністичного простору.

У 1977 році вийшла робота Ч. Дженкса «Мова архітектури постмодерну», присвячена аналізу семіотичної моделі архітектури ХХ ст. Термін постмодернізм автор використовує для характеристики архітектури другої половини ХХ ст. Визначаючи її основні риси, Ч. Дженкс посилається на роботу Р. Вентурі «Складність і протиріччя в архітектурі» 1966 року, у якій названі принципи постмодернізму:

1) складність і протиріччя проти спрощення; 2) двозначність і напруженість проти ясності; 3) принцип «і те й інше» замість «або те чи інше»; 4) двояка функціональність замість однозначності; 5) безладна життєвість замість очевидної єдності. Прояви цих рис були очевидні, але їхнє розуміння вимагало більш широкого філософського й культурологічного пояснення.

Ч. Дженкс говорить про п'ятдесят років «архітектурної дієти», після якої архітектура стає глибшою (Jencks 1985, 13). При цьому глибина проявляється в протистоянні модернізму. Але, на думку автора, в 1970-х роках ще не відбувся остаточний розрив із традицією модернізму, тому що, як зазначає дослідник, більшість архітекторів навчалася в модерністів і продовжує застосовувати їхні підходи і прийоми. Модерністський стиль, за оцінкою Ч. Дженкса, для фабрик, лікарень і офісів (Jencks 1985, 12), народжений ідеологією спільності. Це переживання тотальності держави, ідеї суспільного блага і можливості використовувати архітектурне рішення як практику «наглядати й карати», як це було представлено в М. Фуко.

У вітчизняних дослідженнях урбаністичного простору перебування на «архітектурній дієті» не аналізується. Від «сталінського ампіру» до типової забудови 1960–80-х років це була еволюція радянського архітектурного стилю другої половини ХХ ст., що виглядає доволі динамічним процесом, який відбиває світові тенденції та навіть чітко засвідчує елементи інтернаціонального стилю. Чистота ліній, симетричність об'єктів та прозорість простору кварталів – це справді звучить як опис житлових районів міст радянської доби від типових хрущовок до «Черьомушкіно».

Більш широке розуміння трансформації мови архітектури, яке позначив Ч. Дженкс у своїй книзі, проявляється на тлі статті Ж.-Ф. Ліютара «Стан постмодерну» (Lyotard 1998), яка вийшла 1979 року і є загальним оглядом парадигми постіндустріального суспільства. Смерть великих наративів не тільки декларована, але й пережита в соціальній та естетичній практиці. Відчуваючи це, Ч. Дженкс перевидає свою книгу з доповненням про практику постмодерністської архітектури та посиланням на прямий зв'язок постмодерну з парадигмою постіндустріального суспільства.

Однак усвідомлення того, що мова архітектури стала виразником епохальних цивілізаційних змін, відбувалося досить повільно. І перший етап цього процесу проявився як семантична плутанина в процесі прочитання архітектурного об'єкта. Але поглиблення аналізу цієї проблеми, звернення до праць таких філософів і соціологів, як М. Фуко, Ж.-Ф. Ліютар, П. Бурдьє, М. Кастельє, Б. Латур, А. Лефевр,

дозволяє нам говорити, що це не семантична плутанина, а прояв кризи великих наративів. Ми бачимо формування не тільки нової архітектури, але й нової реальності, яка відбилася в ній. Це представив Ч. Дженкс у семантичному аналізі комплексу будівель Іллінойського технологічного інституту, спроектованих Л. Міс ван дер Роє упродовж 1940–60-х років. Так виглядає реакція раціонально мислячої людини на те, що відбувається навколо. На думку Ч. Дженкса, проєкт являє собою зацикленість архітектора на технічній проблемі «застосування двотаврової балки і навісного фасаду», які візуально зрівняли фасад житлового будинку й офісу. При цьому будівлі Л. Міс ван дер Роє критикуються як невиразні, нудні, сконцентровані на професійному захопленні матеріалами і технологіями, на фетишизації техніки (Jencks 1985, 20).

Сьогодні для нас будівлі кінця 1940–60-х років свідчать про спробу зафіксувати зникаюче значення храмів, традиційного вигляду навчальних корпусів, житлових приміщень і котелень. Ч. Дженкс висловлює думку про те, що В. Маяковський і конструктивісти вивели мистецтво на вулиці й бажали замінити храми електростанціями (Jencks 1985, 37). Але Л. Міс ван дер Роє в проєкті Іллінойського технологічного інституту позначив не бажання переробити суспільство, а звичайне переживання повсякденності. Абсолютно правильно, що «невдачливий сучасний архітектор позбувся піднесеного змісту архітектурної символіки» (Jencks 1985, 38), але не тільки тому котельня нагадує храм, а навчальний корпус – фабрику. Тут виникає паралель із роботою Ж.-Ф. Люгара «Ситуація постмодерну», де вказується на зміну статусу освіти в суспільстві другої половини ХХ ст. Освіта позбулася піднесеної ролі, пов'язаної з вихованням людини. Тепер це сфера надання послуг, ринкових відносин, виробництва робочої сили та частина процесу створення вартості товару (Artemenko 2015). Освіту перестали розглядати як елітарну сферу. Вона тепер є частиною суспільства масового споживання й доступна, як і будь-який товар чи послуга. Цей процес не отримав ще категоріального визначення в 1940–60-х роках, але відчувався як реальність. Тому і з'явився проєкт навчальної будівлі, схожої за дизайном на заводський цех. Це не семіотична плутанина, а маніфестація в стилі «Логіки сенсу» Ж. Дельоза, коли демонструються бажання й віра. У такому разі весь проєкт будівель Іллінойського технологічного інституту перетворюється на передбачення суспільства з новою концепцією освіти.

Чи має такий зв'язок характер об'єктивної закономірності, коли йдеться про семіотику архітектури та відбиття в архітектурі світогляду,

прагнень, соціальних практик? Безперечно. Чи простежується він в архітектурі радянських міст? Так. Прикладом може бути будівля центрального корпусу Харківського національного медичного університету на проспекті Науки. Її спроектував у другій половині 1930-х років архітектор В. А. Естрович. Але проєкт був перероблений і реалізований уже після війни у 1955 році. Споруда має витягнутий складний профіль із виступними за червону лінію фасадів центральними ризалітами і квадратними кутовими прибудовами, стилізованими під вежі. Привертає увагу гра об'ємів, до якої вдається автор. Стилистично вона контрастує з фасадом Держпрому, який розташовано через дорогу, демонструючи еволюцію не тільки архітектурних стилів, але і світосприйняття суспільства. Основою оформлення будівлі служать шість напівколон та два напівколонні портики коринфського ордера, що підкреслені сильно виступними ризалітами. Фасад перевантажений оздобленням: карниз великого виносу на модильйонах із розетками між ними, витончені балясини балконів порталу центрального входу, геометричний малюнок архітрава, рослинне плетіння між'ярусних карнизів, арочні ніші другого ярусу, підвіконні барельєфи. Помпезність, кричуща пишність оздоблення, відсилання до класичної архітектурної традиції – усе це порівняно з лаконічними лініями Держпрому викликає таке саме відчуття, як повернення погонів в однострій радянської армії. Ми бачимо прагнення продемонструвати фундаментальність і сталість медичної науки, запозичуючи з минулого арки, колони, портики, але разом із з цим складна геометрія фасаду, що тяжіє до прямокутних ліній нової доби. Фіксується еволюція від простоти і новації конструктивістського фасаду Держпрому до декларації вкоріненості та непорушності здобутків радянського суспільства.

Вражає відмінність архітектури Іллінойського технологічного інституту й радянських вищих навчальних закладів 1950-х років, у якій відбилась неоднаковість світосприйняття, соціальних практик, самоідентифікації. Перед нами приклад двох різних культурних кодів, що закарбовані в архітектурних формах. Але якщо будівлі Іллінойського технологічного інституту відобразили зміну суспільної парадигми, то так само і постанова 1955 року «Об устранении излишеств в проектировании и строительстве» теж була свідченням парадигмальної зміни в радянському суспільстві. Ми бачимо повернення до того технологічного модернізму, що був відкинутий у 1940-х роках. І в такий спосіб ця нова хвиля модернізму намагалась візуально позбавитись тягаря історичного минулого. Орхан Памук в романі «Стамбул: місто і спогади» (Pamuk 2003) описував аналогічну зміну в міському просторі

й порівнював її з істеричним бажанням позбутись речей покійного, щоб ніщо не нагадувало про нього.

Проблеми метафори, коду і прочитання, які позначив Ч. Дженкс, вирішуються не тільки виходом за рамки вузькопрофесійного аналізу, але і зміною історичної перспективи. У 1972 році Майкл Баксандалл у роботі «Живопис і досвід в Італії п'ятнадцятого століття» (Baxandall 1972), висловив ідею про погляд епохи, який формує значення об'єкта. Але погляд епохи застосуємо і до позиції самого інтерпретатора. Це очевидно у випадку з роботою Ч. Дженкса. Необхідно часове дистанціювання, щоби розглянути явище в ширшій перспективі. Через 40 років після виходу книги Ч. Дженкса ми бачимо переосмислення і естетики нового стилю ХХ ст., і самого постмодерну. Метафора фабрики з неакцентованими зовні функціональними смислами будівель вже не семантична плуганина (Jencks 1985, 22), а прояв системи культурних, соціальних, історичних конотацій, які не були настільки очевидні в парадигмі минулих стилів. Крім того, ми усвідомлюємо процес переосмислення суті урбаністичного простору, його функціонального використання. Перезбірка сучасного міста почалася значно раніше, ніж це уявляють собі автори межі ХХ і ХХІ ст.

Але що відбувається з простором українських міст? Вони не те що б випали з парадигми європейської урбаністики, а радше пішли більш радикальним шляхом розвитку, який намітився у період 1920–40-х років. Модернізм, про який згадував Ч. Дженкс, тут мав умови, які відкидали фундаментальні засади міста за Г. Зіммелем – комерційний раціоналізм простору (Simmel 2002). Як наслідок ми отримали радянське місто, що має іншу раціональність, яка поєднується з модерністськими принципами архітектури та містобудування, що притаманні західній традиції.

В українському радянському місті ми бачимо кейс ширшої мутації культури ХХ ст., яку А. Кірбі назвав псевдомодернізмом. У статті «Смерть постмодернізму і те, що після» він характеризує цю культуру як «страждання через амнезію», а тому для неї «немає того важкого відчуття попередньої культурної спадщини». Це «культурна пустеля», зосереджена на «актах сьогодення», і А. Кірбі тільки припускає, що з часом ми зможемо на них розумітись. Але українське місто залишається в цих «актах сьогодення», а особливо індустріальні міста сходу й півдня, де урбаністичні споруди ХХ ст. є питомим матеріальним об'єктом. Тепер слід уявити, що відбудеться з текстом міста, де з певних ідеологічних причин ці об'єкти випадають з кола інтерпретації, бо за ними «кричать» певні соціальні практики і ще живе повсякдення тієї доби.

А. Кірбі запропонував власну емоційну оцінку великих періодів ХХ ст., згідно з якою «замість неврозу модернізму і постмодерністського нарцисизму, на місці скасованого ним світу псевдомодернізм створює нову невагому порожнечу безмовного аутизму» (Kirby 2017). Модернізм намагався позбутись історичної спадковості, де панує функціональність, чисті лінії, а архітектурні прикраси сприймаються як злочин. Радянський модернізм був більш радикальним і прагнув зречення минулого й побудови нового світу. Конструктивізм зміг це висловити на практиці. Але згодом ми бачимо «сталінський ампір», бажання укорінитись завдяки застосуванню класичних архітектурних елементів, новий модернізм та деградацію масової забудови, що відповідає сконструйованій соціальній уніфікації населення. Навіть застосування інтернаціонального стилю в архітектурі мало специфічне локальне значення. Саме з такою «порожнечою безмовного аутизму» ми стикаємось в архітектурі громадських будівель, спальних районів чи в приватному секторі наших міст. Їхню мову ми можемо почути лише в контексті переходів від «сталінок» до «хрущовок» і «брежнєвок».

На жаль, українське місто не пройшло період постмодернізму. І формування його простору не відчуло ні іронії до історичного спадку, ні двозначності й напруженості чи двоякої функціональності. Ми маємо специфічні проблеми промзон, але не деіндустріалізації міст, бо вітчизняне місто залишається містом-фабрикою. Більш актуальною стає проблема приватного сектору, який опинився в центрі міст. При цьому стандартний механізм ринку землі в українських реаліях майже не спрацьовує.

Сучасна ситуація має цілком унікальні ознаки: ми намагаємось усвідомити розвиток вітчизняного міста з огляду на сьогоденні урбаністичні практики (європейські та світові), ігноруючи належність наших міст до іншої «еволюційної гілки». Урбаністичне століття минуло за умов прискореної індустріалізації, планової економіки, соціальної системи радянського суспільства, відсутності приватної власності та комерційного розрахунку доцільності об'єктів нерухомості та ін. Тут були свої стандарти та уявлення про помешкання і соціальний простір.

Навіть на понятійному рівні використання назви «постмодерн» для українських міст має хибне значення, бо наша модерність іншої природи. Технічно ми можемо говорити про прояв постмодерну в українському місті, як це робить О. Анісімов, але це не постмодерн у розумінні Ч. Дженкса чи Р. Вентурі. Запозичені форми накладаються на принципово інше тло пострадянського міста, де поняття історичного

оточення відсилає нас до об'єктів світської цегляної архітектури початку ХХ ст. в кращому разі, а здебільшого це будуть будівлі сталінської чи хрущовської доби. Навіть в історичних містах пострадянського простору слід щось робити з цими домінуючими об'єктами. У ставленні до них вітчизняного суспільства поки відсутня іронія.

Цікавий приклад переосмислення простору радянського міста ми бачимо у Вільнюсі, де нові фасади типових хрущовки і брежньовки перетворили їх на сучасні будинки, що відповідають принципам людської масштабності, екологічних міських технологій, ідеям дизайну міського середовища. Повернення до принципів економічної раціональності міського простору змушує змінювати і ставлення, і форму експлуатації радянського спадку. До речі, це цікавий об'єкт семіотичного аналізу, коли конструкція старої будівлі стає основою для нового елемента міського простору. Таке своєрідне перекодування демонструє згоду з історичним спадком і бажання інкорпорувати його в сучасність. Тут є і певна частка іронії, бо продукт масового виробництва радянської індустрії будівництва перетворюється на приклад сучасного дизайну і фасадних технологій.

Поки що у вітчизняних дослідників тільки позначилася тенденція сприйняття урбаністичної історії, яку ще в 1980-х помітила Ш. Зукін (Zukin 1982), досліджуючи феномен нью-йоркських лофтів: ми схильні переоцінювати естетичне значення об'єктів, які втратили своє практичне призначення, так само ми схильні ідеалізувати повсякденні практики, що втратили актуальність. Ідеалізація промислової естетики так само, як і керованого суспільства фордіанської доби, відбулась у третьому-четвертому поколінні людей, тобто у функціональному плані й історично віддалених. В українському випадку ми це відчуємо щодо форм і практик радянської доби. Д. Гарві відзначив, що просторові форми становлять основу соціальних відносин. А просторові форми наших міст складаються саме з об'єктів того періоду. Але проблема переосмислення урбаністичного простору полягає не в загрозі ідеалізації періоду тоталітаризму, а в тому, що ми оминули стадію постмодерну з її фундаментальними принципами іронії щодо минулого, розуміння нашарованості міського простору, де все існує за принципом «і, і».

Кінець 2000-х та 2010-ті роки для західного суспільства стали періодом метамодерну. Т. Вермулен і Р. ван ден Аккер відзначають, що метамодерн, так само як і постмодерн, плюралістичний, іронічний і деконструктивний, але ці риси по-різному виявляються (Vermeulen, van den Acker 2010). Постмодерн не просто «протистояв модерністському фанатизму» і «долав модерністські сподівання», він повернув розуміння

складності й неоднозначності світу. До речі, це цікаво продемонстрував О. Анісімов, проаналізувавши проєкти північних кварталів Подолу і звернувшись до нереалізованих або частково реалізованих архітектурних задумів. Але є принципова відмінність функціонування іронії в парадигмі постмодерну та метамодерну: метамодерністська іронія внутрішньо пов'язана з бажанням, тоді як постмодерністська іронія – з апатією.

Плильність, мінливість сучасних архітектурних форм усіма способами стверджують семіотичну модель людського оточення як життя, «яке зависло між». Це відбувається на підставі «системи очікувань і навичок», які О. Памук називає «хюзюн» (hüzün – печаль), а Т. Вермулен і Р. ван ден Аккер «романтизм», «ностальгія». Однак і сама система очікувань і навичок перекодується: «Якщо ці художники і звертаються до минулого, до романтизму, це не тому, що вони просто хотіли над ним посміятися (пародія), і не тому, що вони хотіли його оплакати (ностальгія). Вони оцінюють свою діяльність для того, щоб заново побачити майбутнє, яке сховалося. Неоромантизм метамодерну потрібно розуміти не просто як перерозподіл; його слід інтерпретувати як перевизначення» (Vermeulen, van den Acker 2010).

Отже, ми стикаємось з проблемою парадигмального конфлікту підходів псевдомодернізму, нереалізованого постмодерну і метамодерну. Ми прагнемо бачити українське місто сучасним і створюємо «невагому порожнечу безмовного аутизму», затираючи майже століття власної урбаністичної історії. Постмодерн мав би відкрити міський простір як поєднання рівноцінних шарів урбаністичного середовища, багатозначність оточення і повагу до його контингентності. Але це теж не сталося, бо замість іронії та поблажливого прийняття ми вдаємось до заперечення всього, що не відповідає нашому уявленню про європейськість українського міста, боремося зі спадком імперського минулого, іншокультурного впливу. А разом з цим ми позбавляємо себе питомої частки урбаністичної культури, забуваючи, що на старій конструкції може бути новий фасад. Так само метамодерн пропонує нам підхід до розуміння міста, якого ще немає у вітчизняного спостерігача, оскільки ми не пережили стан західного деіндустріалізованого міста. Деіндустріалізація, з якою зіткнулось наше суспільство, свідчить про руйнацію економіки, а не про перехід на новий рівень. Наш стан «зависання між» – це не переживання комфорту людино- і контекстно-орієнтованого простору, а гостре відчуття суперечливості історичного спадку, сучасних соціальних практик і уявлення про належне як ідеальний образ міста.

Повертаючись до тези про оцінку системи створення ментального образу українського міста, слід відзначити, що його структура відображає систему формування мереж відносин, соціальних практик, фізичного простору. В рамках сучасної парадигми урбаністичних досліджень завдання полягає не так в узагальненні, як у виявленні особливостей. Проблема розриву в характеристиках природи вітчизняних міст і європейських надає змогу побачити варіативність урбаністичної еволюції. Головна ідея постіндустріального суспільства – поважність відмінностей, що є підставою для визначення автентичності. В такому разі загальні теоретичні конструкти постмодерну й метамодерну стають тим тлом, що дозволяє виявити унікальність вітчизняного міста. Отже, проблема автентичності перетворюється не на пошук спільного, а відкриття відмінного, що виявляється на тлі загальних рис.

References / Бібліографія

- Artemenko, A. Znannia do splaty ta investytsii: analiz transformatsii systemy osvity. *Philosophy of Education*, no. 2 (17), 2015, s. 95-107. (In Ukrainian)
- Артеменко, А. Знання до сплати та інвестицій: аналіз трансформації системи освіти. *Філософія освіти*, № 2 (17), 2015, с. 95-107.
- Baxandall, M. *Painting and Experience in Fifteenth Century Italy*. Oxford, 1972.
- Fischer, J. *Die Architektur der Gesellschaft. Theorien für die Architektursoziologie*. Bielefeld, 2009.
- Guy, S., Coutard O. STS and the City. Politics and Practices of Hope. *Science, Technology and Human Values*, vol. 32, no. 6, 2007, pp. 713-34. DOI: 10.1177/0162243907303600.
- Hoffman, E. Zakreplenie form deiatel'nosti. In: *Sotsiologiya veshchey*. Moskva, 2006, s. 54-117. (In Russian)
- Гофман, И. Закрепление форм деятельности. В сб.: *Социология вещей*. Москва, 2006, с. 54-117.
- Jencks, C. *Yazyk arkhitektury postmoderna*. Moskva, 1985. (In Russian)
- Дженкс, Ч. *Язык архитектуры постмодерна*. Москва, 1985.

Kirby, A. Smert' postmodernizma i to, chto posle. *METAMODERN*, 26 yanvarya, 2017. Available at: <<http://metamodernizm.ru/the-death-of-postmodernism/>> [Accessed: 10 August 2019]. (In Russian)

Кирби, А. Смерть постмодернизма и то, что после. *METAMODERN*, 26 января, 2017. Available at: <<http://metamodernizm.ru/the-death-of-postmodernism/>> [Accessed: 10 August 2019].

Knorr Cetina, K. Sotsial'nost' i ob'ekty. Sotsial'nye otnosheniia v postsotsial'nykh obshchestvakh znaniia. V sb.: *Sotsiologiya veshchei*. Moskva, 2006, s. 267-306. (In Russian)

Кнорр-Цетина, К. Социальность и объекты. Социальные отношения в постсоциальных обществах знания. В сб.: *Социология вещей*. Москва, 2006, с. 267-306.

Low, J. Ob''ekty i prostranstva. V sb.: *Sotsiologiya veshchei*. Moskva, 2006, s. 223-44. (In Russian)

Ло, Дж. Объекты и пространства. В сб.: *Социология вещей*. Москва, 2006, с. 223-44.

Lyotard, J.-F. *Sostoianie postmoderna*. Moskva, 1998. (In Russian)

Лиотар, Ж.-Ф. *Состояние постмодерна*. Москва, 1998.

Pamuk, O. *Stambul. Gorod vospominanii*. Moskva, 2003. (In Russian)

Памук, О. *Стамбул. Город воспоминаний*. Москва, 2003.

Serto, de M. *Izobretenie povsednevnosti*. Sankt-Peterburg, 2013. (In Russian)

Серто, де М. *Изобретение повседневности*. Санкт-Петербург, 2013.

Simmel, G. Bolshie goroda i dukhovnaia zhizn'. *Logos*, no. 3 (34), 2002, s. 1-12. (In Russian)

Зиммель, Г. Большие города и духовная жизнь. *Логос*, № 3 (34), 2002, с. 1-12.

Vermeulen, T., Acker, van den R. Zametki o metamodernizme. *METAMODERN*, 2 dekabrya, 2015. Available at: <<http://metamodernizm.ru/notes-on-metamodernism/>> [Accessed: 10 August 2019]. (In Russian)

Вермюлен, Т., Аккер, ван ден Р. Заметки о метамоде́рнизме. *METAMODERN*, 2 декабря, 2015. Available at: <<http://metamodernizm.ru/notes-on-metamodernism/>> [Accessed: 10 August 2019].

Yaneva, A. Scaling Up and Down: Architectural Design. *Social Studies of Science*, no. 35, 2005, pp. 867-94. DOI: 10.1177/0306312705053053.

Zukin, S. *Loft Living: Culture and Capital in Urban Change*. Baltimore, 1982.

Artemenko Andrii Pavlovych

Doctor in Philosophy Science, Professor
Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts
Mystetstv str., 8, 61002, Kharkiv, Ukraine
Email: artemenko.prof@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2445-5902

**META-MODERN CITY: THE PROBLEM OF
AUTHENTICITY**

The aim of the article is to analyze the urban research paradigm that has developed at the turn of the XX and XXI centuries in the works of Western experts and the possibility to use it for domestic research. Methodologically, the author relies on the heritage of the Manchester sociological school, which effectively applied the concepts of actor-network theory to analyze the sociology of a city. The city is considered as a single object complex. Its main characteristics are contingent and contextual. The author analyzes the city as a derivative of stable sets of objects and networks of relations. A change in the components that make up a city leads to a change in the entire object. The article notes that in modern urbanism there is another way of classifying cities not according to the principle of geographical location, economic structure, or national identity, but according to the system of forming networks of relations. The author analyzes the linguistic metaphors system, which is used to describe urban space. The problems of metaphor, code and reading, perception of urban space in the form of text are analyzed. The concept of «language» and «text» allows you to create a system of describing a city as a complex phenomenon. In this case, the constructs «modern», «postmodern», «meta-modern» are presented as a system of grammar and punctuation for interpreting the phenomenon of the city. The article notes the difficulties of using the characteristics of a postmodernist and metamodernist city for domestic research. The author suggests that the development of the domestic city in the twentieth century took place according to the scenario of a more radical modernism. As a result, we got a post-Soviet city with a different

rationality, which is combined with the modernist principles of architecture and urban planning. The article provides examples of the semiotic analysis of architectural objects. The author concludes that the mental image of the city restructures the physical space, turning it into a personalized network of human life relations.

Keywords: *urban studies, postmodern, meta-modern, Ukrainian city, mental image of the city, semiotics of architecture, urban environment.*

Артеменко Андрей Павлович

доктор философских наук, профессор

Харьковская государственная академия дизайна и искусств

Ул. Искусств, 8, 61002, Харьков, Украина

Email: artemenko.prof@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2445-5902

ГОРОД МЕТАМОДЕРНА: ПРОБЛЕМА АУТЕНТИЧНОСТИ

Целью статьи является анализ парадигмы урбанистических исследований, сложившейся на рубеже XX–XXI вв. в работах западных специалистов, и возможность ее использования для отечественных исследований. Методологически автор опирается на наследие манчестерской социологической школы, результативно применившей концепты акторно-сетевой теории для анализа социологии города. Город рассматривается как единый объектный комплекс. Его главными характеристиками являются контингентность и контекстуальность. Автор анализирует город как производное от устойчивых множеств объектов и сетей отношений. Изменение составляющих, образующих город, приводит к изменению всего объекта. В статье отмечается, что в современной урбанистике возникает другой способ классификации городов не по принципу географического расположения, экономической структуры, национальной принадлежности, а по системе формирования сетей отношений. Автор анализирует систему лингвистической метафорики, которая применяется для описания урбанистического пространства. Анализируются проблемы метафоры, кода и прочтения, восприятия урбанистического пространства в виде текста. Понятие «язык» и «текст» позволяют составить систему описания города как сложного феномена. В таком случае конструкты

«модерн», «постмодерн», «метамодерн» представлены как система грамматики и пунктуации для интерпретации феномена города. В статье отмечаются сложности использования характеристик постмодернистского и метамодернистского города для отечественных исследований. Автор предполагает, что развитие отечественного города в XX в. происходило по сценарию более радикального модернизма. В результате мы получили постсоветский город, имеющий иную рациональность, которая сочетается с модернистскими принципами архитектуры и градостроительства. В статье приводятся примеры семиотического анализа архитектурных объектов. Автор делает вывод, что ментальный образ города реструктурирует физическое пространство, превращая его в персонифицированную сеть отношений человеческой жизни.

Ключевые слова: *урбанистические исследования, постмодерн, метамодерн, украинский город, ментальный образ города, семиотика архитектуры, городская среда.*